

УДК 354+37.01./09

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

**МАРОВА С.Ф., д.держ.упр., професор,
в.о. ректора,
ВОВК Т.В., аспірант,
Донецький державний університет
управління (м. Маріуполь)**

Проаналізовані основні складові та структурні механізми екологічного державного управління закладів середньої освіти системи МОН України в умовах інтеграції до європейського освітнього простору, відокремлено класифікацію механізмів державного управління за різними ознаками.

Ключові слова: державне управління, механізми державного управління, важелі державного управління, заклади загальної середньої освіти.

Проанализированы основные составляющие и структурные механизмы экологического государственного управления учреждений среднего образования системы МОН Украины в условиях интеграции в европейское образовательное пространство, отдельно проанализирована классификация механизмов государственного управления по различным признакам.

Ключевые слова: государственное управление, механизмы государственного управления, рычаги государственного управления, учреждения общего среднего образования.

The basic components and structural mechanisms of environmental governance secondary education MES system in the integration of Ukraine into the European educational space, separated classification mechanisms of governance on different grounds.

Key words: public administration, governance mechanisms, levers of government, institutions of secondary education.

Постановка проблеми. Людина використовує навколишнє середовище для задоволення власних потреб. Вирішення таких проблем можливе при гармонійному існуванні людини і довкілля, раціональному використанні природних ресурсів і їх збереженні для майбутніх поколінь, що може бути реалізовано при використанні принципів стратегії сталого розвитку. У контексті діяльності закладів загальної середньої освіти необхідно сказати, що ключовим аспектом розвитку стає екологічна освіта школяра. Вперше у 2003 році на сесії Ради ЮНЕСКО була проголошена десятилітня освіта сталого розвитку для середньої та вищої освіти. У цьому ж році в Україні екологічна освіта стає одним з пріоритетних напрямків державної політики. Починають розроблятися такі державні програми, як «Охорона природи», «Актуальні проблеми охорони природного навколишнього середовища», «Основи екології», «Екологія і раціональне природокористування». Ці програми повинні були реалізовуватись на всіх етапах розвитку особистості. Слід виділити праці таких

науковців як К.Д. Ушинський, В.Г. Городників, В.А. Сухомлинський Л. М. Бобильової, А.Д. Захлебного, Н.А. Виноградової, Т.З. Іванової, С.Ф. Марової, в яких розглядається екологічна освіта і виховання як становлення науково-пізнавального, емоційно-морального і практично-дієвого ставлення до навколишнього середовища та свого здоров'я на основі чуттєвого і раціонального пізнання природного і соціального оточення людини. Згідно рішення колегії Міністерства освіти і науки України «Про концепцію екологічної освіти в Україні» N 13/6-9 від 20.12.2001 р. учні старшої школи повинні придбати поглиблений рівень екологічної освіти.

Дошкільна, молодша і середня екологічна освіта сьогодні реалізується, ґрунтуючись, в основному, на викладанні базових дисциплін, наприклад, «Природознавство», а з 2010 р. у старшій школі екологію введено як самостійний курс, тобто з 2010 р. наказом Міністерства освіти і науки, молоді і спорту України екологію впроваджено у навчальний план як обов'язкову дисципліну для 11 класів при стандартному і академічному рівні навчання та в 10 – 11 класах при профільному навчанні.

Але слід зауважити, що на сьогоднішній день методичне забезпечення і державне управління в даній сфері не має чіткого регламенту. Немає методичного забезпечення, методичних вказівок для вчителів, якісних підручників для кожного освітнього рівня. Відсутність цього не може сприяти розвитку екологічної і природоохоронної освіти, а також сформувати у учнів старшої школи особистої екологічної позиції і вміння висвітлювати й вирішувати проблемні питання охорони природи та раціонального природокористування, що є необхідним для майбутніх фахівців у різних галузях. Тому для реалізації якісної екологічної освіти необхідно оновити законодавчу базу у сфері управління екологічною освітою та забезпечити старшу школу стандартного, академічного і профільного навчання якісним методичним і навчальним матеріалом, що надасть можливість майбутнім фахівцям реалізувати розвиток обраної галузі за принципами сталого розвитку.

Враховуючи актуальність та важливість піднятих питань, ними переймалося багато вітчизняних та зарубіжних авторів. Серед них можна виділити роботи Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко [2], Л.І. Паращенко [5], Л.Л. Приходченко [7]. В той же час слід зауважити, що не вирішеними залишаються питання з державним регулюванням законодавчих актів у сфері загальної середньої освіти (ЗСО).

Тому *метою статті* є розгляд системи управління екологічною складовою в загальній середній освіті.

Викладання основного матеріалу дослідження. Зазначимо, що державне управління середньої освітою в різних країнах світу розвивається і трансформується в нових умовах. На зміну централізованому жорсткому адміністративному контролю приходять гнучке управління, а вплив на педагогічну діяльність здійснюється за допомогою різних організаційно-економічних методів і інструментів.

На сьогодні система середньої освіти в Україні перебуває у постійних змінах. З одного боку, це потребує вдосконалення механізму державного управління освітою, зокрема розробки принципово нових підходів до форм, методів управління, визначення обґрунтованих нормативно-правових аспектів державного управління екологічною освітою. З іншого боку, організаційно-економічна структура закладів середньої освіти в умовах глобалізації і інноваційного розвитку вже не відповідає сучасним об'єктивним потребам суспільства, зокрема, стає необхідним створення єдиного ефективного інформаційного забезпечення середньої освіти. Саме поняття управління екологічною освітою передбачає розгляд трьох її складових (рис.1).

Рис. 1. Основні складові управління екологічною освітою

Отже, реалізація середньої освіти у світлі європейської інтеграції України, створення передумов для поглиблених та розширених відносин її з європейським освітнім простором актуалізує необхідність науково-аналітичного супроводу цих процесів. Однією з важливих складових цього процесу є цілі визначення гуманітарної політики держави.

В умовах глобального інформаційного суспільства на економічне зростання та підвищення економічної ефективності значно впливають інноваційні технології. В цьому контексті гуманітарна державна політика повинна забезпечувати розширене відтворення об'єктивної бази освіти, оновлення механізмів реалізації державної політики в управлінні середньою освітою та підвищення її рівня (рис. 2).

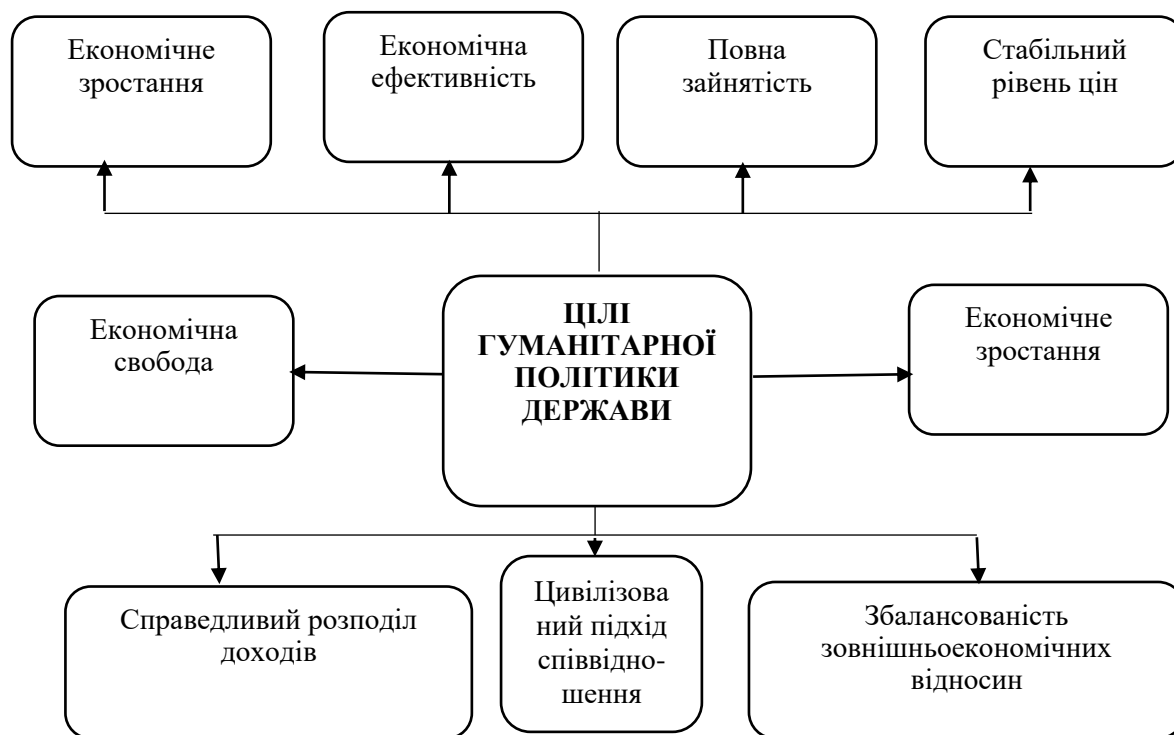

Рис. 2. Цілі гуманітарної політики держави

У сучасній літературі існують різні підходи щодо видів і класифікацій державного управління, а зокрема у галузі управління екологічною освітою. Слід погодитись з сучасними науковцями, що управління молодшою, середньою і вищою екологічною освітою повинно мати наукову, законодавчу новизну. Залежно від того, які саме проблеми і як вирішуються із застосування конкретного державного механізму управління, він може бути складним і включати в себе декілька самостійних механізмів з виконанням конкретних функцій, яким є екологічне управління в системі середньої освіти.

Залежно від суб'єктів екологічного управління в Україні можна виділити наступні рівні механізмів державного управління на різних рівнях:

- вищий (ВРУ, Президент, КМУ);
- обласний (обласні ради, обласні державні адміністрації);
- районний (районні ради, районні державні адміністрації);
- місцевий (міські, селищні, сільські ради) [4].

Зазначимо, що, залежно від суб'єктів управління екологічною складовою у середній освіті на відповідних рівнях відбувається реформація системи екологічної освіти за поділом об'єктів управління, яке можна представити як узагальнену класифікацію механізмів державного управління у викладанні екології у середній освіті. Механізми державного екологічного управління у школі доцільно розглядати за функціональним призначенням, за суб'єктами та об'єктами управління (рис. 3).

У цьому контексті середню освіту, як об'єкт державного управління, можна віднести до загальнодержавного рівня, з урахуванням регіонального підпорядкування органам державного управління. Виділення ланки регіонального управління пов'язано з різними потребами і вимогами до екологічного стану різних областей країни. Зазначимо, що механізм державного управління, як системи, реалізується через конкретні методи, важелі й інструменти впливу з відповідними правовим, інформаційним, нормативним та фінансовим забезпеченням шкіл.

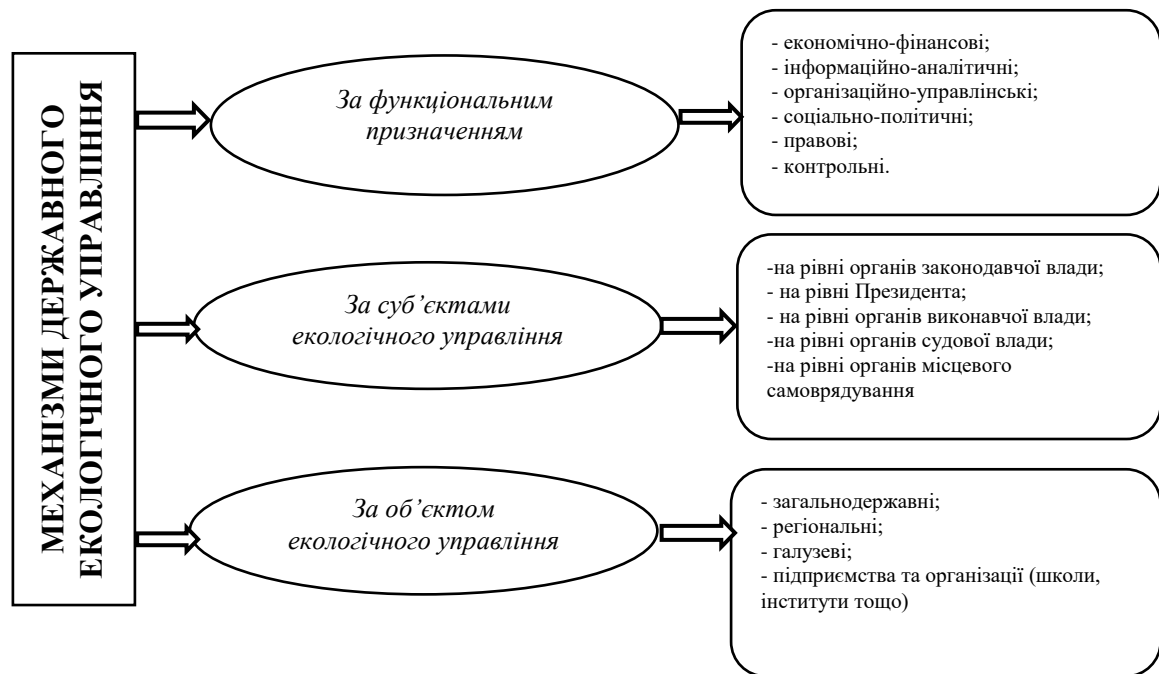

Рис. 3. Класифікація механізмів державного екологічного управління

Для визначення механізмів державного екологічного управління в середній освіті як синтезу системи Міністерства освіти і науки України з Міністерством екології та природних ресурсів України розглянемо їх основоположні частини в процесі навчання школярів (рис. 4).

Методи екологічного управління в середній освіті можна класифікувати як прямі і непрямі. До методів прямого впливу безпосередньо діючих на функціонування суб'єктів управління, відноситься формування державної політики у сфері освітніх послуг в контексті європейської інтеграції. Які входять до розвитку ринкових відносин і стабілізації економіки функції прямого впливу на екологічний розвиток молодого покоління, для можливості більше зосередитися на методах непрямого впливу на цей процес. До форм непрямого впливу держави на освітню діяльність середньої школи можна віднести: стандартизацію, державне кредитування екологічних програм, державні позики навчальним закладам, податкове регулювання тощо.

На нашу думку, важелями державного екологічного управління в середній освіті можна виділити:

- економічну доцільність екологічних проектів (тобто мотивація школярів до освітньої діяльності в сфері екології, державне замовлення вузів для спеціалістів з екологічного менеджменту і програмування діяльності сфери середньої освіти);
- обґрунтування обсягів і джерел фінансування;
- дотримання правових документів.

Основними інструментами механізму державного екологічного управління в системі середньої освіти є:

- розвиток педагогічного персоналу;
- розвиток контенту ЗСО;
- розвиток навчального середовища;
- фінансування освіти;
- цілевизначення і освітньої політики;
- механізм оцінювання розвитку ЗСО;
- механізм державно-громадського управління ЗСО;
- механізм надання освітніх послуг [5].

Рис. 4. Структура механізму державного управління середньою освітою системи МОН

Зрозуміло, що рішення, які приймаються в межах компетенції органів державного управління, завжди мають правове, нормативне, інформаційне та фінансово-економічне підґрунтя. Функціонування ЗСО системи МОНУ здійснюється у відповідності до Законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту»; указів президента України «Про основні напрями реформування середньої освіти», «Про національну доктрину розвитку освіти».

Стосовно ж нормативно-правових актів, які приймаються на рівні міністерств щодо управління інноваційно-інформаційною сферою середньої освіти, основним підрозділом якої є методичне забезпечення школярів. Головним на сьогоднішній день є програми які так і залишаються нездатними і не узгодженими між собою (рис. 5).

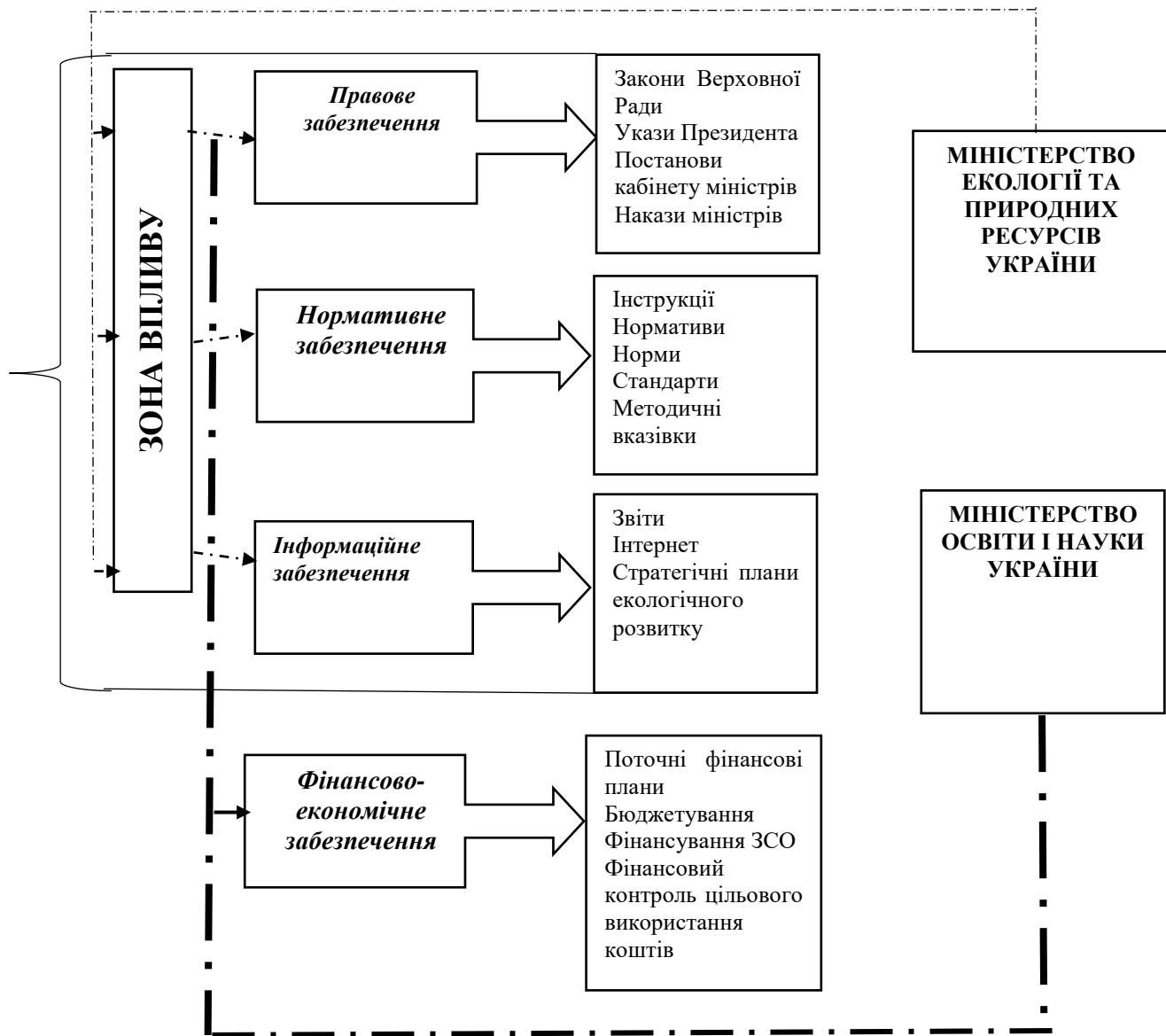

Рис. 5. Аналіз сучасного стану реалізації механізмів державного управління в інформаційній сфері ЗСО МОНУ

З одного боку, діяльність методичного сектору, як структурного підрозділу закладів середньої освіти, регламентуються Міністерством освіти і науки України, а з іншого – наказами Міністерства екології та природних ресурсів України. Так, питання формування штатної структури, норм і нормативів, інструкцій, стандартів методичного забезпечення з екології у середній освіті відбувається згідно з наказами та методичними вказівками Міністерства екології та природних ресурсів. Реалізація програми екологічної освіти школярів відбувається тільки на рівні Міністерства освіти і науки і безпосередньо в межах школи, оскільки бібліотеки шкіл не є окремими елементами юридичної відповідальності. До речі, в країнах колишнього пострадянського простору управління закладами середньої освіти здійснюється тільки одним освітнім управлінським органом. Тож, на нашу думку, з позицій системного підходу державне управління екологічною програмою у рамках середньої освіти слід розглядати як цілісну, відкриту систему ієрархічного підпорядкованість двом відомствам та узгодженістю централізованого управління.

Висновки. Таким чином, на основі проведеного аналізу визначено структуру реалізації державної екологічної політики в системі середньої освіти в умовах інноваційного розвитку України, невід’ємними компонентами є: методи, важелі, інструменти та правове, нормативне, інформаційне та фінансове-економічне забезпечення, якісної освіти школяра. Аналіз сучасного стану реалізації механізмів державного управління в сфері ЗСО дає підстави стверджувати, що з позицій системного підходу державне управління середньою освітою з точки зору екологічного розвитку підростаючого покоління слід розглядати як цілісну структуру, відкриту систему з ієрархічною підпорядкованістю та узгодженістю централізованого управління. Тому в роботі запропонована модель механізмів реалізації державної політики у сфері екологічної освіти учнів закладів середньої освіти, метою якого стане професійна орієнтація учнів, а з часом підготовка висококваліфікованих фахівців в галузі екологічного менеджменту.

Список використаних джерел:

1. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття): Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1993 р. № 896. – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.
2. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін. ; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна. – К. : НАДУ, 2010. – 820 с.
3. Національна доктрина розвитку освіти України // Нормативно-правове забезпечення освіти : у 4 ч. – Х., 2004. – Ч.1. – С. 5-24.
4. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/>.
5. Паращенко Л.І. Державне управління розвитком загальної середньої освіти в Україні: методології, стратегії, механізми: [монографія] / Людмила Іванівна Паращенко. – К.: Видавництво Майстер книг, 2011. – 536 с.
6. Паращенко Л.І. Формування понятійно-категоріального апарату державного управління загальною середньою освітою [Електронний ресурс] / Людмила Іванівна Паращенко // Електронне видання НАДУ. – 2010. – № 1. – Режим доступу до журн. : <http://www.academy.gov.ua/ej/ej11/txts/10pliota.pdf>.
7. Приходченко Л. Л. Забезпечення ефективності державного управління на засадах демократичного врядування: автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр. : 25.00.02 / Людмила Леонідівна Приходченко; Класич. приват. ун-т. – Запоріжжя, 2010. – 36 с.